

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การพัฒนาชาติที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพที่แข็งแรง สมบูรณ์ทั้งทาง ด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนมีความสามารถในการเรียนรู้ เพื่อให้มีศักยภาพสูงสุด อันจะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน อันดับแรกของการพัฒนาคน คือ การพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย เพราะเป็น พื้นฐานของการพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมของเด็ก (สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน. 2544 : 1) ปัจจุบันเด็กในประเทศจำนวนไม่น้อยที่ต้องตกอยู่ในสภาพอดอยากขาดสารอาหาร ร่างกายไม่เติบโตตามวัย ซึ่งต้องเข้าเรียนในระดับก่อนประถมและประถมศึกษาในสภาพที่ร่างกายอ่อนแอ น้ำหนักตัวต่ำกว่ามาตรฐานซึ่งสภาพดังกล่าวจะเห็นได้ทั่วไปในหมู่นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย เด็กเหล่านี้หากปล่อยไว้ให้เวลาผ่านไปสุขภาพของเขาจะต้องถูกบั่นทอน ลงทุกขณะ สติปัญญาเสื่อมถอยและเมื่อถึงวันนั้นไม่ว่าจะทุ่มเทงบประมาณช่วยเหลือมากเพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจฟื้นฟู สุขภาพที่สูญเสียกลับมาได้ผลที่ตามมา คือ การมีพลเมืองที่ร่างกายอ่อนแอ เจ็บไข้ ขาดโอกาสทางสังคม ไม่มีวันที่จะเผชิญกับโลกในอนาคตที่เต็มไปด้วยการแข่งขันได้เลย (บุญยฤทธิ์ ศิลากแก้ว. 2544 : 1)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อโครงการอาหารกลางวันเป็นอย่างมาก เนื่องจากการพิจารณาเห็นว่าเป็น โครงการที่จะช่วยพัฒนาสุขภาพอนามัยให้นักเรียนประถมศึกษา มี คุณภาพชีวิตที่ดี จึงได้จัดสรรงบประมาณให้กับ โรงเรียนประถมศึกษา ดำเนินงานตาม โครงการดังกล่าว และให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันเป็นนโยบายที่สำคัญอันหนึ่ง ที่จะต้องเร่งรณรงค์ทุกวิถีทาง เพื่อที่จะผลักดันให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนได้ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยเริ่มโครงการอาหารกลางวันในปี 2525 และได้ร่วมเฉลิมฉลองภายใต้คำขวัญ “ฉลอง 60 พรรษามหาราชา เด็กประถมศึกษาไม่หิวโหย” โดยกำหนดนโยบาย ให้ทุกโรงเรียนจัดโครงการอาหารกลางวัน ให้แล้วเสร็จก่อน วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 และในปลายปีงบประมาณ 2534 รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 โดยกำหนดวงเงินกองทุนไว้ 6,000 ล้านบาท และให้นำ

คอกผลไปดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาทางด้านโภชนาการ
ของนักเรียนประถมศึกษาในสถานศึกษา ทุกสังกัด (สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน.

2544 : 1)

ดังนั้นเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาล ที่จะให้นักเรียนระดับก่อนประถมและ
ประถมศึกษาที่มีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการรับประทานตลอดปีกระทรวง
ศึกษาธิการจึงได้ดำเนินการ โครงการอาหารกลางวัน ตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการ
อาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 – 2541 โดยจัดสรร
งบประมาณเป็นค่าอาหารกลางวันให้นักเรียนในอัตราหัวละ 5 บาท เป็นเวลา 200 วันต่อปี
หรือภาคเรียนละ 100 วัน ปีงบประมาณ 2542 ได้จัดสรรในอัตรา คนละ 6 บาท และปี
งบประมาณ 2547 ในอัตรากคนละ 10 บาท ซึ่งสามารถช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละปีประมาณ
2,181,853 คน คิดเป็นร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 2)

แนวคิดการดำเนินการ โครงการอาหารกลางวัน ตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อ
โครงการอาหารกลางวัน ก็คือ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทานครบทุกคน
ดังนั้นหลักการดำเนินการ โครงการอาหารกลางวันของคณะกรรมการบริหารกองทุน จึงมี
ลักษณะดังนี้ คือ งบประมาณที่ได้มาเฉลี่ยให้เด็กนักเรียนทั้งในระดับก่อนประถมศึกษาและ
ประถมศึกษาโดยจะช่วยเหลือนักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการรวมทั้งเด็กขาดแคลนทั่วไปที่
ไม่มีอาหารกลางวันรับประทานและให้นำเงินที่ได้รับไปจัดสรรอาหารกลางวันให้เด็ก โดย
ไม่อนุญาตให้ใช้เงินไปทำกิจกรรมโครงการเกษตร เพื่อนำเอาผลผลิตที่ได้ไปสนับสนุน
โครงการอาหารกลางวัน แต่โรงเรียนสามารถทำได้โดยประสานกับหน่วยงานอื่น เช่น
ประมงจังหวัด ปศุสัตว์ วิทยาลัยเกษตรกรรมในจังหวัดเป็นต้น ซึ่งแสดงว่าการดำเนินงาน
ภายใต้กองทุนนี้มีลักษณะเป็นการสงเคราะห์อย่างเต็มรูปแบบโดยไม่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการ
โครงการอาหารกลางวันเข้ากับการเรียนการสอน แต่อย่างไรก็ตามคอกผลของกองทุน
ยังไม่สามารถดูแลให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันได้อย่างทั่วถึง จึงเป็นหน้าที่
ของโรงเรียนที่จะต้องจัดการดูแลด้านอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน โดยส่วนหนึ่งทางโรงเรียน
ได้ดำเนินการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เพื่อนำผลผลิตทางการเกษตรไปสนับสนุนอาหาร
กลางวันให้กับนักเรียน บางโรงเรียนต้องปรับงบประมาณที่ได้รับเพื่อเฉลี่ยให้นักเรียนได้รับ
ประทานอาหารครบทุกคน (มัณฑนา ตั้งชะกะฤกษ์. 2542 : 26)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้จัดทำรายงานการติดตามประเมินผล
การดำเนินการ โครงการอาหารกลางวัน ในปีการศึกษา 2547 พบว่า มีนักเรียนขาดแคลน

อาหารกลางวัน จำนวน 11,124 คน จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 18,235 คน คิดเป็นร้อยละ 61 และจำนวนนักเรียนขาดแคลนอาหารกลางวันจำนวน 11,124 คน มีภาวะทุพโภชนาการ จำนวน 4,246 คน คิดเป็นร้อยละ 38.16 แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะจัดสรรงบประมาณอาหารกลางวันให้นักเรียน โรงเรียนละ 30% ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งไม่เพียงพอ กับความต้องการของนักเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. 2547 : 2) จากรายงานการประเมินผลดังกล่าวได้สรุปไว้ว่า โรงเรียนมีอุปสรรค ปัญหาหลายประการ กล่าวคือนักเรียนยังประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวัน ทั้งปริมาณและคุณภาพผู้ปกครองมีฐานะยากจน ทางโรงเรียนยังขาดการควบคุมในเรื่องทำความสะอาดและคุณค่าทางโภชนาการ และบางโรงเรียนขาดขั้นตอนและความต่อเนื่องในการดำเนินการ คงดำเนินการเพียงเพื่อสนองความต้องการของนโยบายของหน่วยเหนือเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้บริหารและครูอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการในโรงเรียน ขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตาม ขั้นตอนการดำเนินการโครงการอาหารกลางวัน

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยในฐานะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ให้ดำเนินไปด้วยดี มีความก้าวหน้าและเกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอน ในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับสภาพการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 ของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ที่มีสถานภาพและขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวัน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

1. สภาพการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 อยู่ในระดับปานกลางทั้ง โดยรวมและรายด้าน

2. ผู้บริหารและครูผู้สอน ที่มีสถานภาพและขนาดสถานศึกษา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 แตกต่างกัน ทั้ง โดยรวมและรายด้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 31) ซึ่งกล่าวไว้ว่า สภาพการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการประชุมคณะกรรมการและผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. ขั้นตอนการดำเนินงานตาม โครงการ
3. ขั้นตอนการประเมินผลตามโครงการ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ปีการศึกษา 2548 จำแนกเป็นผู้บริหาร จำนวน 239 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,946 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 3,185 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และการเปิดตารางของ เกรจซี และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 48) จากนั้นจึงเทียบ

สัดส่วนกลุ่มประชากรตามขนาดสถานศึกษาแต่ละอำเภอ ได้กลุ่มตัวอย่าง เป็น ผู้บริหาร จำนวน 145 คน และครูผู้สอน 340 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 485 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ที่ใช้วิจัยครั้งนี้ได้แก่ สถานภาพ และขนาดของสถานศึกษา

2.1.1 สถานภาพ จำแนกเป็น

- 1) ผู้บริหาร
- 2) ครูผู้สอน

2.1.2 ขนาดสถานศึกษา จำแนกเป็น

- 1) สถานศึกษาขนาดเล็ก
- 2) สถานศึกษาขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ สภาพการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ใน 3 ขั้นตอน ตามกรอบแนวคิด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพ หมายถึง การปฏิบัติของบุคลากร โดยใช้งบประมาณ สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์และการบริหารจัดการที่มีอยู่เพื่อการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

2. โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนให้เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่า และปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย และเพื่อส่งเสริมเด็กนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน ตลอดจนเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการแก่ผู้ปกครองและชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนด้วย

3. การดำเนินงาน หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ซึ่งกำหนด 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 **ขั้นตอนการประชุมคณะกรรมการและผู้ที่เกี่ยวข้อง** หมายถึง การประชุมชี้แจงประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการ โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนที่ผู้บริหารแต่งตั้ง เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รู้ เข้าใจ และร่วมพิจารณาวางแผนจัดการพร้อมกำหนด นโยบายและจุดมุ่งหมายของโครงการ รูปแบบและวิธีดำเนินการของโรงเรียน การควบคุมการเงิน แนวทางการประเมินผลและเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาของท้องถิ่น

3.2 **ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการ** หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรม ปัญหา และการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเตรียมผลผลิตทางการเกษตร การเตรียมสถานที่ การสำรวจปริมาณผู้รับบริการ การกำหนดรายการอาหารประจำวัน การเตรียมวัตถุดิบ การดำเนินการจัดอาหารกลางวัน การบริการ การทำความสะอาดสถานที่ และการเงินและการจัดทำบัญชี

3.3 **ขั้นตอนการประเมินโครงการ** หมายถึง การตรวจสอบผลการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ดำเนินงานบรรลุเป้าหมายเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง

4. **ผู้บริหาร** หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่ง หรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

5. **ครูผู้สอน** หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

6. **สถานศึกษา** หมายถึง โรงเรียนขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน) และโรงเรียนขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียนเกินกว่า 300 คนขึ้นไป) ที่เปิดทำการสอนในช่วงชั้นที่ 1- 2 ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

7. **สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1** หมายถึง สำนักงานการศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วย อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอยางชุมน้อย อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอธวัชบุรี อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอจังหาร อำเภอเชียงขวัญ และอำเภอทุ่งเขาหลวง จำนวน 7 อำเภอ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยเป็นข้อเสนอแนะในการวางแผนพัฒนา และปรับปรุง การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1